

Herättäjä-Yhdistys ry
PL 21, 62101 Lapua
Puh (06) 433 5700
hy@h-y.fi
www.h-y.fi

Hengellinen Kuukauslehti viettää 130-vuotisjuhlavuottaan vuonna 2018 teemalla "Katsomaan avaralle". Tähän liittyen lehdessä julkaistaan Kamarikeskustelua-nimistä palstaa, jolla keskustellaan erilaisista uskonnollisista aiheista, etsitään yhteisymmärrystä ja pohditaan yhteyden merkitystä. Koska lehden merkkimäärä on rajoitettu, keskustelut julkaistaan lehden ilmestyttyä verkkosivuilla pidempinä.

Keskustelijoina katolinen teologi Emil Anton Vantaalta ja luterilainen yleissihteeri Kalle Hiltunen Nurmosta

KALLE: Taustatietona voisin ensiksi kertoa omasta taustastani. Herännäisyys kulkee minulla aika lailla verissä ja sitä on vahvistanut opiskeluaikainen asuminen Körttikodilla Helsingissä sekä sieltä ja Herännäisnuorten kuorosta koostunut laaja ystäväpiiri. Eikä körttiläisyyttäni ole vähentänyt harrastuneisuus Paavo Ruotsalaisen ajattelun ja körttihistorian parissa.

Körttikytöksen lisäksi minulla on voimakas teologinen viehtymys katoliseen suuntaan, erityisesti se on muodostunut kristilliseen mystiikkaan perehtymisen myötä. Uusplatonistinen kristillinen mystiikka on ollut oman teologisen harrastuneisuuden ytimessä. Olen tehnyt liseniaattityön Ristin Johanneksen sielukäsityksestä. Periaatteessa siitä on minulla myös tekeillä väitöskirja, mutta se projekti on pahasti telakalla eli ei ole viime vuosina muiden kiireiden johdosta edennyt. Yhtenä ohjaajana näissä harjoitteissa minulla on ollut Pauli Annala ja on myönnettävä, että Paulilla on merkittävä vaikutus teologi-identiteetissäni. Olin mukana Paulin ja hänen vaimonsa Eevan kanssa perustamassa San Damianon osuuskuntaa ja siinä olen mukana edelleen, vaikka vierailuni siellä ovat jääneet viime vuosina vähiin. San Damianossahan hetkipalvelukset ja katolisen kirkon tuottama rukousaineisto on ollut käytössä jo pitkään (myös ennen Paulin ja Eevan kääntymistä katolisen kirkon jäseniksi).

Teologina olen siis jonkinlainen körttiläisen ja katolisen kristillisen mystiikan hapattama luterilainen pappi. Mutta aloittakaamme itse keskustelu...

Kirjoitat kirjassasi Katolisempi kuin luulet jonkin verran suomalaisista herätysliikkeistä ja löydät niistä jokaisesta joitakin katolisen kirkon kanssa yhteisiä piirteitä. Samassa yhteydessä hauskaasti "kielilläpuhumisesta", mitä nämä liikkeet sisältävät: kullakin liikkeellä on oma sanasto ja puhetapa.

Itse olen usein mieltänyt suomalaiset herätysliikkeet jonkinlaiseksi katolisen kirkon sääntökuntien vastineeksi (perinteisten herätysliikkeiden lisäksi haluan samaan joukkoon nostaa myös uudempia liikkeitä, kuten Taize-liike, hiljaisuuden ystävät tai Tuomas-messun ympärille koostunut porukka). Eri aikoina luterilaisen kirkon sisällä on noussut erilaisista tarpeista eri tyyppisiä painotuksia ja hartauden harjoittamistapoja vähän samalla tavalla kuin on katolisen kirkon sisällä noussut eri vuosisatoina erilaisia sääntökuntia. Yhteneväistä

herätysliikkeiden ja sääntökuntien välillä on myös liikkeiden varhaisen vaiheen johtajien asema. Paavo Ruotsalainen, Fredrik Gabriel Hedberg tai Lars Levi Laestadius ovat saaneet sellaisen aseman omissa liikkeissään, mikä muistuttaa kovasti monen sääntökunnan perustajan asemaa katolisissa sääntökunnissa. Jos nämä herätysliikkeet olisivat katolisen kirkon sisällä, varmaan jotkut ajaisivat näiden julistamista autuaaksi tai pyhäksi.

Ajattelen, että tällaisessa herätysliikkeiden tai sääntökuntien muodostumisessa on jotakin perihimillistä. Meillä on taipumus kokoontua samalla tavalla maailmaa katsovien kesken. Ajattelen, että sääntökunnat katolisen kirkon puolella ja herätysliikkeet suomalaisessa luterilaisuudessa ovat muodostaneet tälle tarpeelle sellaisen kanavan, ettei joka tilanteessa ole tarvinnut riitautua niin pitkälle, että pitäisi muodostaa omia kirkkokuntia.

Sääntökuntien historiasta löytyy erilaisia painotuksia, keskusteluja ja kiistoja, mutta missä määrin katolisen kirkon sääntökunnissa tänä päivänä näkyy tällaista "kielilläpuhumista", mitä havainnoit suomalaisissa herätysliikkeissä? Pystyykö katolisen kirkon sisällä erottamaan kristillisestä puheesta erilaisia elementtejä sen mukaan, mitä sääntökuntaa joku puhuja edustaa? Pystyykö Suomessa katolisessa keskustelussa erottamaan erilaisia puhetapoja sääntökuntien mukaan?

EMIL: Omasta taustastani lyhyesti: katoliseksi vauvana kastettu, 16v "herännyt" mm. dominikaanien pyhiinvaelluksella Puolassa ja sitten Opus Dein opissa Suomessa...pian aloin käydä myös neokatekumenaalisen tien tilaisuuksissa, myös Äiti Teresan sisarten, ja tietysti Suomessa ovat srk-työssä vahvasti läsnä Pyhän Sydämen papit ja ursuliinisisaret.... joten eri liikkeisiin ja sääntökuntiin on saanut Suomenkin pienessä katolisessa kontekstissa tutustua. Ja toki olen huomannut, että niillä on omat tapansa puhua, erilaisia painotuksia ja lempisanoja. Opus Deillä puhutaan paljon työn pyhittämisestä, Jumalan lapseudesta, mortifikaatiosta, apostolaatista; neokatekumenaaleilla on keskiössä on katekeesi, Jumalan Sana, yhteisö, liturgia, kuukausittainen "yhteiselämä", on "kaikuja" ja etappeja jne, ja sitten molemmissa yhteisöissä on myös sikäläisten ulkomaalaisten tyyppisiä suomen kielen virheitä ja tietty melodia, jolla yhteisöihin integroituvat suomalaisetkin alkavat puhua.... 😊

Liityin tosiaan Herättäjä-yhdistykseen merkkivuonna 2017. Ajattelen, että herätysliikkeet ovat suomalaisen kristinuskon rikkautta, niissä on paljon hienoa hengellistä perintöä, joka voisi olla ikään kuin suomalainen kontribuutio maailmanlaajuiselle kirkolle/kristinuskolle. Jos ne olisivat katolisen kirkon sisällä, ne voisi varmaan hyvin mieltää jollain lailla verrannollisiksi kirkollisiin liikkeisiin tai sääntökuntiin. En itse koe herännäistä hengellisyyttä mitenkään erityisesti omimmakseni, mutta ajattelen että sillä on arvoa, ja kun kerran yhdistys ja liike on nykyään sen verran avaramielinen, että siihen voi liittyä vaikka katolilainen, niin otinpa ja liityin, ainakin merkkivuoden kunniaksi symbolisesti joksikin aikaa, vaikken pysyvästi mukaan jäisikään. Jos tästä keskustelusta syntyy jonkinlaista entistä syvempää katoliskörttiläistä yhteyttä, niin olen saavuttanut tavoitteeni.

Minulla olisi oikeastaan yksi kysymys körttiläisyydestä. Tätä en ole vielä oikein tajunnut. Siis yhtäältä käsittääkseni körttiläisyys oli pietismä, jossa vaadittiin parannusta ja henkilökohtaista uskoa ja myös heränneen elämää, joka näkyi käytännössä monissa asioissa, alkaen puvusta kaikenlaisiin moraalisiin kieltoihin (ei tanssia, huulipunaa, kortinpelua?, tms syntejä). Evankelisia syytettiin siitä, että siellä liian helposti uskottiin armoon eikä otettu tarpeeksi vakavasti parannuksen vaatimusta jne. Toisaalta sitten kuitenkin näen aivan toisenlaisen linjan: sanotaan, että herännäisyydessä armo on jotenkin tosi matalalla, ei mitään voi tehdä itse sitä ansaitakseen, mikään ei riipu pelastuksessa itsestä, kaikki riippuu Kristuksesta, jopa uskon

vaatimus on vähän niin ja näin, uskokin on enemmän toivovaa ja kaipailevaa, saa olla oman syntisyyden kanssa mitä on ja silti toivoa.... ja sitten kerrotaan, että Paavokin juopotteli aika reilusti yms. Eli en oikein tajua, miten nämä linjat sopivat yhteen. Yksi selitys, jonka olen kuullut, että tässä on tapahtunut kronologinen muutos: varhainen körttiläisyys oli tiukkaa pietismiä, nykyinen on liberaalia jne. Mutta toisaalta entä tuo Paavon esimerkki ja sitten se, että kai tämä epävarma ja toivova usko ja yksin Kristus-linja yms. näkyvät myös Siionin virsissä, herännäisyyden teologisessa ydinlähteessä...? Tai näin ainakin olen kuullut selitettävän. En ole vielä ehtinyt tehdä syvällisempää virsianalyysiä. Olisi kiva saada sinulta tähän lisäselvyyttä.

Tänään oli muuten Seppo A. Teinosen elämäkerran julkaisutilaisuus ja juhlaseminaari. Tiedätkö yhtään, mitä Teinonen tykkäsi körttiläisydestä?

KALLE: On mielenkiintoista kuulla katolisen kirkon sisäisten liikkeiden kielipelistä. Yksi asia, missä suomalaiset herätysliikkeet muistuttavat mielestäni katolisia sääntökuntia on joidenkin perustajien tai muiden keskushenkilöiden asema heidän kuolemansa jälkeen. (Tähänhän viittasin jo edellisessä viestissäni.) Esimerkiksi kun katselen Paavo Ruotsalaisen merkitystä ja hänen ympärilleen rakentunutta ”kulttia”, en voi olla huomaamatta samankaltaisuuksia niiden prosessien kanssa, mitkä ovat monen katolisen pyhimyksen taustalla. Paavon kuoleman jälkeen hänen elämästään alkoi kulkea yksittäisiä tarinoita, joissa yleensä oli joku hengellinen tai moraalinen opetus. Nämä muistuttavat niitä legendoja, mitä monen pyhimyksen kuoltua heistä on liikkunut. Ja näissä tarinoissa on se sama piirre kuin monissa pyhimykseen liittyvissä legendoissa: Tarinoiden historiallista todenperäisyyttä ei voida todentaa, mutta sitä ei ole pidetty keskeisenäkään. Keskeistä on se, mitä tarinat opettavat kristityn vaelluksesta.

Paavon kuolemasta ehti kulua reilut 60 vuotta, kun Aukusti Oravala julkaisi elämäkerran Paavo Ruotsalainen (1913) ja kolme vuotta myöhemmin romaanin muotoon puristetun elämäkerran Erämaan profeetta (1916). Näistä varsinkin jälkimmäisellä (josta otettiin lukuisia uusintapainoksia) on ollut samantyyppinen asema kuin joidenkin pyhimysten elämästä julkaistuilla kirkon kanonisoimilla virallisilla elämäkerroilla, vaikka Oravalan kirjaa ei mikään instanssi ole koskaan kanonisoinutkaan.

Samoin Paavon kotisaaren Aholansaaren ympärille on muodostunut jotakin sellaista vierailukulttuuria, mikä on ajoittain muistuttanut pyhimyksen reliikeille tehtävää pyhiinvaellustraditiota. Aholansaarella on Paavon pirtin lisäksi esineistöä, joka on peräisin Paavolta tai jota pidetään Paavon esineistönä (mm. Paavon raamattu, höylä, sänky jne.). Niillä on hiukan samantyyppistä asemaa ollut monen vierailijan mielissä kuin pyhäinjäännöksillä. Ne muistuttavat jostakin sellaisesta kristillisestä vaelluksesta, josta voimme hakea ymmärrystä ja voimaa omaan vaellukseen.

Itse näkisin, että tämä Paavon ympärille muodostunut kultti on osoitus siitä, että ihmisellä on tarve nähdä hengellisen kilvoituksen esimerkkejä ja hakea heidän tarinastaan ja elämästään lohtua ja voimaa omaan kilvoitukseen. Eikä tätä piirrettä ole reformaatiokaan pyhimystraditiosta irtautuessaankaan onnistunut ihmisestä riisumaan.

Kysyt herännäisyyden luonteesta ja kahtalaisuudesta mitä huomaat herännäisyyden historiasta ja nykypäivästäkin. Koitan siihen jotakin vastata, vaikka kysymyksesi avaa sellaisia maailmoja, joihin vastaaminen voisi vaatia useita kirjoja.

Kronologinen muutos, jonka olet kuullut selityksenä, on yksi selitys, mitä aika usein kuulee. Tämän selityksen mukaan herännäisyys olisi ollut aiemmin jyrkän pietistinen ja nykyinen "liberalismi" olisi pilannut alkuperäisen ja aidon pietismin. Mielestäni tämä selitysmalli usein sisältää ajatuksen siitä, että pietismi olisi, paitsi aitoa ja alkuperäistä herännäisyyttä, myös aitoa ja alkuperäistä kristinuskoa. Jopa alkukirkko nähdään jollakin tavalla pietistisenä liikkeenä. Tähän ajatukseen sopii helposti yhteen ajatus alkuperäisen turmeltumisesta. (mikä on tyyppillinen selitysmalli kristinuskon historialle ainakin protestanttisella puolella. Vrt. reformaattoreiden ajatus alkukirkosta "aitoa" uskonvanhurskautta julistavana, joka myöhemmin paavin vallan alla "turmeltui")

Herännäisyyden historia ei kuitenkaan tue tuota selitysmallia. Tietynlainen kahtalaisuus, tai moninaisuus, herännäisyyden luonteessa on, henkilökohtaisen herännäisyyden perehtymiseni mukaan, huomattavan varhaisempaa kuin lähivuosikymmenien liberalismiin liitettävää. Moninaisuus ja aika voimakaskin vastavoima pietismille sisältyy jo "aitoon ja alkuperäiseen" herännäisyyteen.

Körttiläisyyden suhde pietismiin on kahtalainen, tai oikeastaan moninainen. Yhtäältä se nousee pietismistä, ainakin sikäli kuin se ymmärretään laveasti, puhdasoppisuuden ajan luterilaisuuden vastavoimana, mikä on korostanut yksilöä, yksilöiden tai kokoontumisia kirkon virallisen, yksilöstä irrallisen, dogmaattisuuden sijaan. Toisaalta herännäisyys kantaa jo varhaisessa historiassaan mukanaan kritiikkiä pietismiä kohtaan, erityisesti pietismin niitä korostuksia, missä korostetaan yksilön suorituksia (parannusta, uskonratkaisua, pyhitystä jne.). Tämä näkyy esim. Paavo Ruotsalaisen ikävöivän uskon opetuksessa, kun hän opettaa yksilön kaikenlaisten uskomisaktien sijaan olemaan paikallaan hötkyilemättä ja vain odottamaan ja ikävöimään Kristusta auttajaksi.

Samoin pietismin vastustus näkyy selkeästi 1740-luvun Tukholman herrnhutilaisissa, jotka nousivat vastustamaan pietistien yksilölle esittämiä vaatimuksia ja korostivat Kristuksen työtä ainoana pelastuksena, ratkaisuna, pyhityksenä, vanhurskautena jne. Nämä Tukholman herrnhutilaiset tekivät sitten virsikirjan nimeltä Sions sånger, joka vuonna 1790 käännettiin suomeksi nimellä Siionin virret. Siionin virret siis kantavat jo alkujuuressaan mukana yksin-Kristus linjaa, minkä olit ilmeisesti huomannut nykyisestäkin kokoelmasta. Näen, että Paavo Ruotsalaisen ajattelu ja Siionin virret sisältävät pietismin vastustusta, mutta kylläkin hiukan erilaisilla vivahteilla. Näitä molempia vivahteita herännäisyys kantaa mukanaan.

Herännäisyydessä on tosiaan puhuttu myös heräämisestä, mikä on selvästi pietismiin viittaava termi. Herännäisyyden sisällä on tähän heräämiseen kuitenkin liitetty sellaista merkityssisältöä, mikä on ollut myös jonkinlaista kritiikkiä pietismiä kohtaan. Perinteisesti körttiläiset eivät ole heränneet uskoon, uskomiseen tai jumalallisuuteen. Heränneet ovat nähneet heräämisen merkitsevän enemmän heräämistä synnintuntoon, oman raadollisuuden ja jumalattomuuden tuntoon. Tässä jumalattomuuden tunnussa heränneet ovat halunneet roikkua. Ei olla haluttu mennä sille puolelle, missä nähtäisiin oma kristillinen vaellus edistyneempänä ja lähempänä perille pääsyä. Oman raadollisuuden ja jumalattomuuden tunnon katoamisen on nähty vievän ylemmyyteen, omavanhurskauteen ja parannuksen teon loppumiseen (mistä Paavo hedbergiläisiä syytti). Tähän mieleen on liittynyt ajatus siitä, että armo liikkuu nimenomaan alhaalla (jos itsensä ylentää ylemmäksi, ei armo siellä saata liikkuakaan), ja että yhtään askelta pelastuksen tiellä ei voi itse ottaa, vaan ainoastaan voi ikävöidä Kristusta auttajaksi ja tielle taluttajaksi.

Vaikka tämä ajatusmaailma on ollut voimallisesti itseä "pienelle paikalle" ja "hengellisesti köyhäksi" opettava, on heränneet onnistuneet samanaikaisesti omaksumaan pietistisen

erottautumisen omaksi ”paremmaksi” tai ”oikein uskoa tulkitsevien” joukoksi. Sellaisia ihmisiä, jotka eivät omaan raadollisuuteensa olleet heränneet, kutsuttiin suruttomiksi. Ja näihin suruttomiin heränneet halusivat taannoin pitää jyrkkää rajaa. Heistä erotettiin pukeutumisella ja irtautumalla monista suruttomista menoista (tanssit, kortinpeluu, punaiset vaatteet jne.). Minusta tämä on jollakin tavalla paradoksinen ilmiö. Samaan aikaan on teologisesti haluttu pitää itseä kaikista vähäisimpinä ja mitättömmimpinä Jumalan valtakunnan tiellä, mutta on kuitenkin itsensä ulkonaisesti erotettu toisia ”paremmiksi”. Herännäisyyden historiasta löytyy sellaisia opettajia, jotka ovat julistuksessa korostaneet voimallisesti sitä, että ihminen ei voi pelastuksen tiellä tehdä yhtään mitään, mutta samalla ovat vaatineet voimallisesti heränneiltä erottautumista esim. körttipuvulla. Mielestäni teologiassa ja käytännössä on ollut aika kiehtova ristiriita tai jännite, jonka luonteesta en itse ainakaan ole vielä täysin päässyt selville.

Jotta herännäisyyden suhde pietismiin ei menisi liian helpoksi, on vielä muistutettava, että herännäisyyden historiassa on edellä kuvaillun pietistisen kritiikin (mikä sisälsi pietistisen erottautumisen maailmasta) lisäksi ollut 1800-luvulta lähtien siipi, joka on luonteeltaan hiukan pietistisempi, missä on edistymistäkin nähty paremmin mahdollisena ja mikä on löytänyt, edellä kuvattua ikävöintiä enemmän korostavaa linjaa helpommin, yhtymäkohtia esim. uuspietistisiin liikkeisiin. Tämä kahtalaisuus ei kuitenkaan ole perua jostakin ”liberaalien alkuperäisen uskon turmelemisesta”, vaan sillä on juuret jo herännäisyyden alkuaajoissa.

Käsittääkseni Teinosella ei ollut erityisen paljon yhteyksiä körttiläisyyteen, mutta totta kai hän työskenteli monien körttiteologiain kanssa. Pauli Annalalta olen ymmärtänyt, että Teinonen haikaili sellaisen tutkimusprojektin perään, missä herätysliikkeiden virsiperintöä tutkittaisiin mystiikan näkökulmasta. Teinonen aavisteli, että siellä on teemoja, joista löytyy paljon samankaltaisuutta myös reformaatiota edeltävästä spiritualiteetista.

Yhden kirjallisen kommentin muistan nähneeni Teinoselta liittyen Siionin virsiin. Kun Ev. lut. kirkon virsikirjaa uudistettiin, teki Teologinen aikakauskirja virsikirjaan liittyvän teemanumeron (muistaakseni virsikirjaehdotuksen julkaisun jälkeen 1984). Siinä numerossa oli Teinosen artikkeli ja Teinonen siinä kritisoi virsikirjauudistusta kovalla kädellä. Tässä yhteydessä hän totesi, että virsikirjauudistus poistaa virsistä mystiikan samalla tavalla kuin Siionin virsi uudistus teki 1970-luvun alussa.

Teinosen aavistus oli oikea. Erityisesti uusimman Siionin virsien uudistushankkeen (olin tekstijaoston sihteeri) myötä tulin tutustuneeksi Siionin virsien ensimmäiseen suomennokseen (1790) ja samana vuonna julkaistuun Halullisten sielujen hengellisiin lauluihin. Noita kokoelmiahan käytti 1800-luvulla kaikki herätysliikkeet. Tuosta 1800-luvun herätysliikkeiden käyttämästä virsiaineistosta löytyy runsaasti sellaista mystiikanteologista materiaalia (erityisesti veri-/haavamystiikkaa, mutta myös morsiusmystiikkaa), joita myöhemmin ainakin herännäisyyden piirissä tehdyissä virsiuudistuksissa karsittiin. Toisin kuin Teinonen tuossa 1980-luvulla tehdyssä artikkelissa mainitsee, pääkarsinnan mystiikan osalta teki jo Wilhelmi Malmivaara uudistaessaan Siionin virret 1893. Tätä karsimista sitten jatkoi seuraava uudistus, jonka keskeisin runoilija oli Jaakko Haavio (1971).

EMIL: Suurkiitos erittäin mielenkiintoisesta vastauksestasi! Se valaisi minulle todella paljon herännäisyyden mysteerä!

Ajattelin nyt saada tämän mailin alta pois, kun muutaman tunnin päästä suuntaamme kohti Barcelonaa. Menemme sinne mm. palmusunnuntaita ja pitkäperjantaita viettämään, vaimoni ja appivanhempieni kanssa ensi kertaa yhteiselle lomalle. Sattuu mielenkiintoiseen saumaan, kun Katalonia on juuri ollut uutisissa ja Puidgemontkin oli vielä eilen Suomessa. Sain juuri äsken

kerrattua vähän katalaanin kielioppia - yksi lempikielistäni - saa nähdä, miten sen kanssa käy, viime kerrasta kun on jo 8 vuotta. Tällä kertaa pääsen käymään myös maailman ainoassa katalaaninkielisessä maassa, Andorrassa, joka on myös Euroopan korkeimmalla sijaitseva valtio, keskikorkeus n. 2km merenpinnan yläpuolella. Eli Pyreneille myös ensimmäistä kertaa.

Barcelonassa on myös yksi maailman kauneimmista kirkoista, Sagrada Familia, jonka paavi Benedictus XVI vihki käyttöön 2010, juuri vähän sen jälkeen, kun olin viimeksi kaupungissa. Pääsin käymään kirkossa ja tällä matkalla on tarkoitus mennä uudestaan. Antoni Gaudín (josta on muuten käsittäkseni pyhäksijulistamisprosessi käynnissä) hengellisyys iskee suomalaisen sydämeen. Inspiraatiota on otettu Raamatusta ja luonnosta, Jumalan kahdesta kirjasta. Värimaailma on käsittämättömän upea, samoin arkkitehtuurin yksityiskohdat. Odotan innolla myös pyhän viikon kulkueita Barcelonan kaduilla, en ole koskaan aiemmin päässyt sellaisia vielä todistamaan.

Palataanpa sitten vielä vähän "pyhään Paavoon" ja herännäisyyteen. Olet oikeassa pyhimuskultista, siinä on jotain peri-inhimillistä ja välttämätöntä: kaikki kaipaamme ja arvostamme esikuvia. Eikä luterilaisuus alun perinkään halunnut pyhimysten kunnioittamisesta kokonaan eroon: heidän juhlapäivänsä pysyivät kalentereissa, luterilaisia hagiografioita eli pyhimyselämäkertakokoelmia julkaistiin, kirkkoja nimettiin pyhimysten mukaan, jne. Luterilaisuuden mukaan pyhimyksien esimerkkiä ja opetusta tulee kunnioittaa, merkittävin ero tuli siinä, että pyhimyksille suunnatut esirukouspyynnöt jäivät pois, samoin pyhimysten "ansioista" puhuminen. Ansiot nyt sikseen, mutta tuohon rukousaiheeseen olisi kiva kuulla mielipiteesi. Omani on se, että pyhimyksille suunnattujen rukousten poisjättäminen oli ymmärrettävää tilanteessa, jossa Kristuksen ainutlaatuisuuden koettiin hämärtyneen: Jeesusta saatettiin rukoilla ikään kuin yhtenä pyhimysten joukossa (valitettavasti näin saattaa olla edelleen joissain päin katolista maailmaa). Mutta toisaalta, onko pyhain yhteyttä haavoitettu, onko yhteys vaeltavan ja voittoisan kirkon välillä katkaistu? Entä jos ja kun Kristuksen ainutlaatuinen välittäjäasema on kirkkaana paikallaan, eikö silloin voisi yhtä hyvin pyytää niin perille päässeiden kuin elävienkin veljien ja sisarten esirukouksia ilman pelkoa siitä, että Kristuksen kunnia mitenkään hämärtyy?

Tästähän "pyhimysten rukoilemisessa" on teologisesti kyse, esirukousten pyytämisestä, ei siis mistään Jumalan tai Jeesuksen ohittamisesta, ikään kuin pyhillä olisi jotain heistä riippumatonta valtaa. Minua mietityttää välillä se, että toisaalta luterilaisuudessa opetetaan, että ehtoollispöydässä toisella puolella alttaria näkymättömässä puolikaareissa polvistuvat perille päässeet pyhät, toisaalta taas heidän kanssaan ei saisi mitenkään kommunikoida. Saa rukoilla ja osallistua jumalanpalvelukseen yhdessä, muttei pyytää esirukouksia? Toisaalta toiset luterilaiset ajattelevat, etteivät kuolleet ole ensinkään taivaassa vaan tiedottomuudessa odottamassa ylösnousemusta. Mitä herännäisyydessä yleensä ajatellaan? Onko Paavo taivaassa, ja rukoileeko hän siellä körttikansan puolesta?

Sivumennen sanoen, Aholansaaren-pyhiinvaellus on ehdottomasti to do -listallani. Saan lisätä sen sitten Rooman, Assisin, Santiago de Compostelan ja Częstochowan perään. Joulukuussa on vuorossa se kaikkein pyhin, Jerusalem (ja jouluna Betlehem!).

Annas kun kysyn vielä yhtä asiaa herännäisyydestä. Jos siellä on noin paljon vierastettu uskoa, ettei edes uskoon uskalleta herätä, niin kuinka siellä on tulkittu Uutta testamenttia? Vai onko se jätetty evankelisille? Muutenkin herännäisyyden raamattuhengellisyys ja raamatuntulkinta kiinnostaisi. Virret ovat selvä juttu, mutta entä Raamattu? Paavollehan se oli ainakin aluksi vaikea kirja, entä myöhemmin? Keksin kyllä Psalmeista kohtia, joissa puhutaan Jumalan odottamisesta ja ikävöimisestä, enkä suinkaan kiellä tällaisen hengellisen asenteen arvoa. Se ei

kuitenkaan nähdäkseni voi olla mitenkään eksklusiivinen tai universaali, ikään kuin kristillisyyden pitäisi olla juuri sellaista. UT:ssa näen paljon enemmän iloista uskoa, uskoa, joka on saatu lahjaksi ja joka on puhdistanut sydämen ja antanut uuden elämän. Tästä osaat varmasti jälleen jotain mielenkiintoista kertoa.

KALLE: Matkasi vaikuttaa kyllä innostavalta. Haluaisin kovasti joskus käydä Katalonian suunnalla. Sagrada Familia pitäisi päästä kyllä näkemään. Itse olen vähemmän harjoittanut pyhiinvaelluskulttuuria, mutta siitä kulttuurista on sanottava sen verran, että n. kymmenen vuoden takainen reissu Assisiin oli kyllä itselleni tärkeä. Pieni pala sydäntäni sinne maisemiin kyllä jäi. Se oli TYT:n opintomatka ja siellä kylvettiin siemeniä San Damianon osuuskuntaan.

Noista pyhimyksille suunnatuista rukouksista: Luulen, että herännäisyys on noitten suhteen aika lailla luterilaisuuden peruslinjoilla. Vaikka esim. Paavaa, tai Malmivaaroja, on saatettu arvostaa jonkinlaisina esikuvina ja opettajina, ja siihen arvostukseen on liittynyt ”pyhimyskulttimaisia” piirteitä, luulen ettei ”pyhille” suunnattua rukouselämää herännäisyyden piirissä harjoiteta sen enempää kuin muuten luterilaisuudessa.

Itsekin huomaan olevani sen verran periluterilainen, että pyhimyksille suunnatut esirukoukset tuntuvat ajatuksena vierailta, vaikka en minä niitä kovin kerettiläisinä pitää. Ymmärrän ja hyväksyn tuon teologisen ajattelutavan ja perusteen, mitä esitit.

Eikä herännäisyyden piirissä ole tainnut olla mitään erityistä intoa pohtia myöskään ihmisen kohtaloa kuoleman ja viimeisen tuomion välillä. Tämä tematiikka taitaa ylipäätään olla luterilaisuudessa vähäisen huomion kohteena. Nähdäkseni luterilaisuudessa on läsnä juuri tuo mainitsemasi ajatus ihmisen tiedottomuudesta tai kokonaisvaltaisesta kuolemasta, josta sitten viimeisenä päivänä herätetään. Saman aikaan on myös puhetta sielun välittömästä taivaaseen vilahtamisesta, jopa välitilasta. Ei taida kanta tähän olla luterilaisuuden sisällä kovin selvä. Ja kun tarkemmin mietin, en keksi juurikaan herännäisyyden parista kannanottoja näihin tematiikkoihin.

Mitenkäs katolisessa kirkossa ajatellaan näistä ihmisen vaelluksista kuoleman jälkeen (ennen ruumiiden ylösnousemusta)? Hyllystäni löytyy katolisen kirkon katekismus, mistä asia varmaan löytyisi (ja joskus olen sen lukenutkin), mutta kysynpä sitä sinulta. Ja mitenkä viralliseen opetukseen suhtautuu kuolemaan liittyvä kansanusko? Huomaan, että ihmisten parissa ainakin luterilaisissa hautajaisissa uskomukset ovat hyvin kirjavia sen suhteen, mitä ihmiselle/sielulle tapahtuu kuolemassa.

Herännäisyyden raamattunäkemyks ei ole varmastikaan mitenkään yksiselitteinen. Liikkeen sisältä löytynee monenlaisia raamattunäkemyksiä. Vanha vitsihän menee niin, että heränneet eivät lue Raamattua, koska se on hedbergiläisten kirja. Tuo ei tietenkään kerro koko totuutta.

Paavo Ruotsalaisen suhtautuminen evankeliumin lupauksiin on ehkä yksi tematiikka, jolla raamattunäkemyksymystä voisi lähestyä. Paavohan kehottaa katsomaan evankeliumin armolupauksiin. Hän lukee niitä samoja armolupauksia, mitä Hedberg luki ja kehottaa synninhädässään olevaa ihmistä kääntymään niiden puoleen. Ajattelen, että Hedberg ja Ruotsalainen lukivat näitä lupauksia erilaisessa aikamuodossa. Hedberg luki lupauksen armosta, Kristuksen tähden, uskon kautta annettavasta lupauksesta perfektissä. Tuo armo on jo annettu. Sen voi huoletta uskoa. Paavo sen sijaan luki tuon lupauksen futuurissa. Hän jotenkin ajatteli, että Jumala kyllä ajallaan tulee antamaan armonsa, kun hän vaan pitää huolen ikävöimisestään.

Tässä mielentilassa Raamatun tarjoamia lupauksia ja uskon iloa voidaan lukea ikään kuin lohdukseksi, raadollisesta mielestä nousevan epäuskon ja epätoivon tyyntymiseksi: ”kyllä armo ja rauha vielä minunkin risukasaani koittavat, onhan Herra sen luvannut”.

Toisena seikkana voisin nostaa esille herännäisyyden perinnössä olevan Raamatun vertauskuvallisen lukemisen. Tämä näkyy vaikkapa Paavon verratessa Kristityn hengellisiä ahdinkoja Kristuksen kärsimykseen Getsemanessa ja Golgatalla ja ennen kaikkea tämä näkyy Siionin virsissä, jotka vilisevät raamatunkohtia. Siionin virret ovat täynnä Raamatunhenkilöiden kohtaloita, joihin veisaaja samaistetaan virren rukouksessa.

Reilut kymmenen vuotta sitten Pauli Annala tutustutti luentosarjalla minua ja muita opiskelijoita klassiseen Raamatun allegoriseen/hengelliseen luentaan (kurssin nimi oli Lectio divina ja kristillinen eksistenssi). Tuon kurssin myötä opin huomaamaan, että Siionin virret ja ylipäätään luterilainen virsiperinne elää erittäin voimakkaasti tässä lännen kirkon yhteisessä perinteessä.

EMIL: Barcelonan-matkamme meni hyvin, Sagrada oli vielä upeampi kuin kahdeksan vuotta sitten, kun siellä viimeksi kävin. Ostin Barcelonan emerituskardinaalin haastattelukirjan, jossa hän kertoo, että barcelonalaiset ajattelivat rakennustyön kestävän vielä todella pitkään - sitähan on tehty jo 1800-luvulta - mutta yhtenä päivänä hän sai inspiraation, että jos kirkkolaiva voitaisiin peittää, kirkko voitaisiin vihkiä. Arkkitehdit antoivat vihreää valoa, ja seuraavana ideana oli kutsua itse paavi vihkimään kirkko käyttöön. Benedictus XVI suostui ja toimitti historiallisen vihkimisen 7.11.2010. Normaalisti messut vietetään alakerran kryptassa, missä on myös Antoni Gaudín hauta. Kävimme siellä pyhän viikon tiistaina. Lisäksi katsoimme puolen tunnin valoshown, jossa Kristuksen kärsimystä kuvaavan julkisivun veistoksia valaistiin musiikin ja mietiskelytekstien saattamana hienolla tavalla. Kirkon alakerrassa on museo, jossa arvioitiin viimeisten tornien valmistumisvuodeksi 2026, mutta eräs opas sanoi, että uusi arvio olisikin 2036. Saapa nähdä.

Andorra oli myös hieno. Kävimme katalaaninkielisellä opastetulla kierroksella vanhassa parlamenttitalossa, jossa oli tehty maan kaikki tärkeimmät päätökset useiden satojen vuosien ajan aina vuoteen 2011 asti. Sitten kävimme maan kansallispyhäkössä Meritxellissä keskellä Pyreneiden upeita maisemia. Söimme crema catalanaa ja palasimme kiertotietä takaisin Barcelonaan, kun itsenäisyysmieliset mielenosoittajat olivat katkaisseet moottoritien protestiksi Puigdemontin ja muiden poliitikkojen vangitsemisesta. Barcelonassa kuuntelimme perinteisen pitkäperjantain saarnan Kristuksen viimeisistä sanoista ja näimme myös alkupätkän kulkueesta, jossa oli mustiin suippohattuihin (à la Ku Klux Klan) pukeutuneita veljiä, ja ristiä kantavan Jeesus-patsaan perässä tuli vielä isompi Maria-patsas. Hymähdin itsekseni miettiessäni sitä, kuinka heikosti tämä näytös kuvaa oman katolisuuteni sisältöä. Katsoin kulkuetta vähintään yhtä paljon kulttuurikuriositeettina kuin pitkäperjantain hartautena. Jos keskiverto suomalainen turisti joutuu muodostamaan käsityksensä katolisuudesta tällaisten ulkoisten näytösten perusteella, niin voi voi.

Siitä päästäänkin takaisin pyhimysasiaan. Ehkä ymmärsit väärin: tiesin kyllä, etteivät herännäiset pyydä Paavon esirukouksia. Kysyinkin astetta vaatimattomamman kysymyksen siitä, rukoileeko Paavo taivaassa herännäisten puolesta, ihan riippumatta siitä, pyytävätkö herännäiset häneltä sitä vai eivät. Sen sijaan vastauksesi ja asenteesi pyhimyksille esitettyihin rukouksiin tai rukouspyyntöihin sanoittavat sen, mitä olen käsittänyt aika monien suomalaisten luterilaisten ajattelevan. Pidän sitä oikein hienona ekumeenisena saavutuksena. Jos lähtötilanne oli se, että protestantit pitivät näitä rukouksia epäjumalanpalveluksena, katolilaiset taas niiden puutetta merkkinä oikean uskon puutteesta, niin mitä näille käsityksille tapahtuu,

jos ja kun ekumeenisesti haluaisimme tunnustaa toisemme kristityiksi ja pyrkiä kasvamaan yhteyteen? Nyt ollaan nähdäkseni päästy siihen, että luterilaiset voivat ymmärtää katolista käytäntöä ja olla tuomitsematta sitä, vaikka eivät koekaan sitä omakseen, kun taas katolilaiset voivat tunnustaa, ettei pyhimysten rukoilu ole mikään välttämättömyys ja että ihminen voi olla ihka oikea ja taivaaseen matkalla oleva kristitty, vaikkei harjoittaisi minkäänlaista pyhimyshartautta. Näin katolinen ja luterilainen identiteetti säilyvät, mutta myös ekumeeninen identiteetti otetaan todesta - se ei siis ole pelkkää teeskentelyä tai erojen maton alle lakaisemista. Olennaisin, mikä on muuttunut, on toisen tuomitsemisen pois jättäminen, mikä lienee aika lailla Jeesuksen opetuksen mukaista, jos itse haluamme tuomiolta välttyä.

Pyhimysten rukoilu tietysti edellyttää, kuten edellisessä viestissäni tuli ilmi, sitä, että he ovat elossa ja jonkinlaisessa yhteydessä sekä meihin että Jumalaan. Kuolemanjälkeisen elämän käsittämisellä on pitkä dogmihistoriansa, teologisesti Ratzingerin eskatologiakirja selittää tätä hyvin. Taivaaseenastumisellaan Jeesus avasi taivaan ja hänessä kuolevat pääsevät olemaan hänen kanssaan (kuten Paavali toivoi Fil. 1). Oletuksellisesti aika moni joutuu taivaan portilla kokemaan vähintäänkin pienen puhdistuksen, jota kiirastuleksi kutsutaan. Jumalasta erossa kuolevat jäävät ikuisen eroon Jumalasta. Maailman lopussa tulee sitten vielä ruumiiden ylönousemus ja viimeinen tuomio, mutta se ei jo kuolleiden kohtaloa muuttane. Ongelmaksi jää sen kuvittelu, mitä silloin todella tapahtuu, Raamattukin puhuu siitä kuvin ja vertauksin, monenlaisin erilaisin.

Kiitos selityksistäsi herännäisestä suhtautumisesta Jumalan lupauksiin. Katolilaisena ajattelin, että pelastukseen ja lupauksiin kuuluu sekä mennyt, nykyinen että tuleva aikamuoto. Kristittyjen kohdalla ainakin kaste on menneessä aikamuodossa, ja siinä on jo lahjoitettu jotain pysyvää. Miten herännäisyydessä on suhtauduttu kasteeseen sakramenttina tai armonvälineenä? Voisi kuvitella, että yhtäältä siihen sopisi ajatus, jossa korostetaan sitä, mitä kasteen lisäksi täytyy tapahtua. Toisaalta voisi kuvitella, että herännäisyyteen juuri sopisi ajatus kasteen riittävydestä, kun itse ei mitään voi tehdä ja täytyy riippua kiinni lupauksissa.

KALLE: Luulen, että harva heränneistä on ajatellut Paavon rukoilevan tuolla jossakin meidän puolestamme. Ainakaan itselle se ei ole tullut mieleen. Sen verran luterilaisen kasvatuksen hapattama olen.

Kiitos keskustelusta! Oli antoisaa vaihtaa ajatuksia körttiläisyyden ja katolisen uskon risteysasemista.